

Lietuvos studentų emigracinės nuostatos: struktūra ir kaita 2003–2017 m.

Dalia Antinienė¹, Rosita Lekavičienė²

¹ Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Visuomenės sveikatos fakultetas, Sveikatos psichologijos katedra, Tilžės g. 18, 47181 Kaunas, dalia.antiniene@lsmuni.lt

² Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Skaitmeninės kultūros, komunikacijos ir medijų mokslo grupė, A. Mickevičiaus g. 37, 44240 Kaunas, rosita.lekaviciene@ktu.lt

Anotacija. Negatyvių Lietuvos demografinių pokyčių kontekste įgijusio aukštąjį išsilavinimą jaunimo emigracija tampa ypač grėsmingu reiškiniu. Atliktas tyrimas atskleidžia studentų nuostatų dėl emigracijos struktūrą, pagrindines priežastis, verčiančias jaunimą išvykti, požiūrį į legalią ir nelegalią emigraciją ir emigracinių nuostatų pokyčius 2003, 2008 ir 2017 metais. Gauti rezultatai išryškina kai kurių socialinių-demografinių veiksnių svarbą emigracinių nuostatų raiškiai.

Esminiai žodžiai: *emigracija, etnocentriškas požiūris, kosmopolitinis požiūris, racionalusis požiūris, socialiniai-demografiniai veiksniai, studentai.*

Įvadas

2018 m. pirmąjį pusmetį iš šalies išvyko apie 20,5 tūkst. gyventojų. „Eurostat“ prognozuoja, kad 2021 m. Lietuvoje liks vos 2,7 mln. gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas, 2018), o 2040 m. Lietuvoje gali likti mažiau nei 2 mln. gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas, 2014). Nerimą kelia ir tai, kad vis didesnę dalį išvykstančiųjų sudaro jaunimas: palyginus 2016 m. ir 2017 m. duomenis matyti, kad 18–29 m. amžiaus išvykstančiųjų tik daugėjo, o kitų amžiaus grupių – šiek tiek mažėjo (Lietuvos statistikos departamentas, 2018). Lietuvai tokia tendencija yra labai nepalanki, nes jaunimas, ypač studentija, yra pažangiausia ir darbingiausia gyventojų grupė. Jaunimo išvykimas ateityje atsilieps ne tik darbo rinkai, bet ir kitiems demografiniams procesams – santuokoms, gimstamumui (Skačkauskaitė, 2007).

Pastaruoju metu tyrėjai išskiria įvairias emigracijos priežastis: ekonomines, socialines ir psichologines, tačiau kurios iš jų labiausiai skatina žmones palikti šalį, yra plačiai tebediskutuojama. Daugelio mokslininkų nuomone, vienas svarbiausių veiksnių, genančių gyventojus iš Lietuvos, – sunki daugelio gyventojų ekonominė padėtis arba noras pagerinti savo materialinę padėtį (Laurušaitė, 2016; Kumpikaitė-Valiūnienė ir kt., 2016; Pakėnaitė, 2015; Kvedaraite, Baksys ir kt., 2015; Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2014; Šimanskienė, Paužuolienė, 2013; Ramanauskaitė ir kt., 2013; Tiškutė, Sondaitė, 2011; Boreikaitė, 2011; Markšaitytė, 2010; Skačkauskaitė, 2007 ir kt.). Lietuvos emigrantai gana dažnai apibendrintai vadinami ekonominiais emigrantais. Tačiau pastaruoju metu gausūs tyrimai patvirtina, kad ne tik komplikotos finansinės sąlygos, bet ir daugybė kitų veiksnių yra svarbūs kalbant apie emigraciją. Pastebimi patys įvairiausi (socialiniai, politiniai, demografiniai, kultūriniai, psichologiniai ir pan.) su šiuo reiškiniu susiję aspektai: prasta žmonių emocinė savijauta, ketinančių emigruoti žmonių ir emigravusiųjų asmenybės savybės, socialinės neteisybės suvokimas, susvetimėjimas, bendruomeniškumo stoka, nepasitenkinimas savo socialine padėtimi, švietimo galimybėmis, netinkamas darbdavio elgesys su darbuotojais, kultūrinė ar religinė netolerancija, globalizacija, siekis susijungti su šeima ir kt. (Smilga, Laurinavičius, Laurinavičius, 2017; Naulickaitė, Melnikas, 2016; Kumpikaitė-Valiūnienė, 2016; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015; Rakauskienė ir Ranceva, 2014; Juozeliūnienė ir kt., 2014; Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2014; Ramanauskaitė, Vaišnys, Kairaitytė, Buivydas, 2013; Sipavičienė, Stankūnienė, 2011; Markšaitytė, 2010; Aidis, Krupickaitė, 2009; Kazlauskienė, 2006; Antinienė, Merkys, 2006; Merkys ir kt., 2006; Krukauskienė, 2005). Atkreiptinas dėmesys, kad kartais tiesiog siekiama nuslėpti tikrąją emigracijos priežastį, pvz., jei buvo emigruojama į užsienį daryti nusikaltimų ir pan. (Lydeka, Bradauskas, 2015). Emigracijos motyvų įvairovę patvirtina ir užsienio tyrėjai (Ryazantsev, Pismennaya, Luk'yanets et al., 2018; Swierczynska, Kliber, 2018; Tartakovsky, Patrakov, Nikulina, 2017; Lowe, Chen, 2016; Borozan, Barkovic, 2015; Vozmitel, Yakovleva, 2015 ir kt.).

Gali kilti klausimas, ar visada nuostata dėl kokio nors reiškinio reiškia, kad asmuo pademonstruos ją atitinkantį elgesį, kitaip tariant, kiek yra prasminga tyrinėti emigracines nuostatas ir pagal jas prognozuoti žmonių elgesį. Kadangi tarp ketinimo ir elgesio įsiterpia tokie reikšmingi kintamieji, kaip asmeninės žmogaus charakteristikos, susiklosčiusios išorinės aplinkybės, ketinimo stiprumas ir kt., vienareikšmio atsakymo duoti negalima. Tačiau dauguma tyrimų, kuriuose ieškoma ketinimų ir elgesio koreliacijų, patvirtina stipresnių ar silpnesnių reikšmingų ryšių egzistavimą (Khuo, Hugo, McDonald, 2008; Ajzen, 2005 ir kt.). Kalbant apie emigracijos reiškinį, statistiškai reikšmingus sąryšius tarp nuostatų ir realaus emigracinio elgesio nustato van Dalenas ir Henkensas (2008), Zaiceva ir Zimmermannas (2008), de Groot, Manting ir Mulder (2007) ir kt., todėl tokio pobūdžio tyrimai yra prasmingi.

Temos aktualumas. Kaip buvo minėta, potencialūs Lietuvos emigrantai – jauni, darbingi, dažnai išsimokslinę arba besimokantys žmonės. Jiems trūksta užtikrintumo numatant savo ateitį Lietuvoje, jie negali būti tikri, ar įgis kokybišką išsimokslinimą,

ar gaus profesinius gebėjimus atitinkančią darbo vietą, ar galės įsigyti būstą, ar pakaks atlyginimo pragyventi ir pan., todėl nusivylę ir jausdamiesi nereikalingi savo šaliai kartais apsisprendžia išvykti. Jau daugiau kaip du dešimtmečius Lietuvoje stebima bendra tendencija – gyventojų skaičius mažėja, o pagyvenusių žmonių daugėja, tad vis opesnė tampa gyventojų senėjimo problema, kuri savo ruožtu kelia nemažus iššūkius. Tokių demografinių pokyčių kontekste jaunų žmonių emigracija tampa labai grėsmingu reiškiniu. Žmogiškųjų išteklių prasme ypač pavojinga tampa masinė studentų, t.y. jaunų, išsilavinimą įgijusių žmonių, emigracija. Valstybė į daugelio Lietuvos studentų išmokslinimą finansiškai daug investuoja, tačiau baigę mokslus jauni žmonės neretai apsisprendžia emigruoti. Todėl už šalies mokėtojų pinigus įgijusių išsimokslinimą jaunų žmonių emigraciją galima traktuoti kaip aktualų neigiamą socialinį reiškinį, kurį privalu tirti ir ieškoti priemonių jam stabdyti. Tačiau tai ne vien su šalies finansiniais praradimais susijusi problema. Lietuvos studentų emigracija yra sudėtingas ir daugialypis reiškinys, gimdantis ir kitas ypač opias, sprendimų laukiančias problemas – protų nutekėjimo, silpstančio jaunimo tautinio tapatumo, visuomenės senėjimo ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad nors emigracija ir teikia kai kurių pozityvių galimybių, vis dėlto Lietuvoje nusveria neigiamos emigracijos pasekmės – tiek socialinės, tiek ekonominės (Jasilionis ir kt., 2015; Stanaitis, Stanaitis, 2014; Ramanauskaitė ir kt., 2013; Boreikaitė, 2011; Pukenis, 2007), todėl tokio pobūdžio tyrimų *aktualumas* yra neabejotinas.

Temos naujumas. Nors emigracijos reiškinio tyrimų tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje atlikta nemažai, tačiau problema yra ta, kad atliktų tyrimų išvados būna neretai prieštaringos, patys tyrimai – menkos apimties, jiems trūksta kompleksškumo. Daryti išvadas apie lietuvių emigracines nuostatas pasinaudojant kitose šalyse atliktų tyrimų įžvalgomis, net jei šie būtų kompleksiniai ir didelės apimties, taip pat ne visada galima: Groenewoldas, de Bruijn, Bilsborrow (2006) nurodo, kad įvairiose šalyse emigracijos priežastys yra gana skirtingos, be to, skiriasi ir pati kultūrinė aplinka. Todėl konkrečios šalies, taip pat Lietuvos, atveju, sprendžiant iškilusias problemas, daugiau reikšmingų žinių suteikia tos šalies mokslininkų tyrimai.

Minėtas emigracijos reiškinio tyrinėjimų rezultatų prieštaringumas, be kitų galimų veiksnių, pirmiausia sietinas su tuo, kad tyrimai būna atliekami naudojant skirtingas metodikas. Šis veiksnys tampa ypač svarbus, kai norima fiksuoti reiškinio aspektų pokyčius, pvz., siekiant įvertinti tam tikro laikotarpio emigracinių nuostatų kaitą. Tad kur kas tikslesni ir vertingesni tampa tie tyrimai, kuriems duomenys surenkami skirtingais laikotarpiais ir naudojant tuos pačius tyrimo instrumentus. Tokiu būdu gauti ir tarpusavyje lyginami duomenys gali suteikti tikslesnių žinių apie emigracines nuostatas ir jų kaitą nei skirtingomis metodikomis ir skirtingais laikotarpiais atliktų tyrimų rezultatų vertinimas. Būtent toks kompleksinis ir yra šiame straipsnyje pristatomas tyrimas. Aptikti tokio pobūdžio kartotinių tyrimų, kur būtų surinkti ir įvertinti emigracinių nuostatų duomenys socialinių ir demografinių veiksnių aspektu, nepavyko.

Tyrimo problema. Nors Lietuva Europoje išsiskiria emigruojančio jaunimo gausa, empirinių šios problemos tyrimų vis dar yra atliekama mažai, be to, šie tyrimai pasižymi fragmentiškumu ir neretai netinkama metodologine prieiga. Todėl norint stabdyti ar bent sumažinti jaunimo emigracijos srautus būtina suprasti jaunų žmonių emigracinių nuostatų struktūrą, ypatumus ir jų raiškos dinamiką.

Empirinio *tyrimo tikslas* – įvertinti studentų emigracinių nuostatų pobūdį ir jų kaitą 2003–2017 m. socialinių ir demografinių veiksnių kontekste.

Uždaviniai:

- nustatyti vyraujančias emigracines nuostatas 2003, 2008 ir 2017 m.;
- nustatyti studentų statistinius tipus pagal 2003, 2008 ir 2017 m. emigracines nuostatas;
- ištirti socialinių ir demografinių veiksnių sąsajas su 2003, 2008 ir 2017 m. emigracinėmis nuostatomis, atsižvelgiant į šių nuostatų pobūdį.

Tyrimo organizavimo principai

Tyrimo dalyviai. Emigracinių nuostatų tyrimo rezultatai 2003, 2008 ir 2017 m. gauti Lietuvos akademinio jaunimo – universitetų ir kolegijų studentų – populiacijoje. Formuojant imtį buvo atsižvelgta į teritorinį, edukacinį, ekonominį ir kt. veiksnius, siekiant, kad ji kuo labiau atitiktų natūralius studentų populiacijos požymius. Apklausti aštuonių Lietuvos universitetų ir keturių kolegijų studentai, anketose nurodę esantys lietuviai. Išsamios tiriamųjų sociodemografinės charakteristikos pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė

Tiriamųjų sociodemografinės charakteristikos

Veiksniai	Metai	2003 m.	2008 m.	2017 m.
Tiriamųjų imtis N		712	515	384
Lytis (%)	Vyrai	39,6	36,7	35,4
	Moterys	60,4	63,3	64,6
Amžius (%)	18–19	31,7	29,1	28,2
	20–21	35,0	36,8	38,1
	22–23	22,8	21,8	19,9
	24–29	10,5	12,3	13,8
Kilmė (%)	Abu tėvai lietuviai	94,5	95,3	93,2
	Vienas iš tėvų nelietuvis	5,5	4,7	6,8
Tėvų išsimokslinimas (%)	Abiejų tėvų aukštasis	25,7	28,4	23,8
	Vieno iš tėvų aukštasis	40,9	48,5	43,7
	Abiejų profesinis ar vidurinis	33,4	23,1	32,5

Veiksniai	Metai	2003 m.	2008 m.	2017 m.
Vietovė, kurioje tiriamasis gimė ir augo (%)	Sostinė	6,7	4,9	5,9
	Didieji šalies miestai	45,2	57,6	45,1
	Miesteliai	31,6	22,3	35,9
	Kaimai	16,5	15,2	13,1
Subjektyvus ekonominės padėties vertinimas (%)	Blogiau nei dauguma	6,5	4,9	5,8
	Vidutiniškai	74,9	72,2	66,3
	Geriau nei dauguma	18,6	22,9	27,9
Aukštosios mokyklos tipas (%)	Universitetas	87,0	79,1	83,4
	Kolegija	13,0	20,9	16,6
Studijų pakopa (%)	I pakopa (bakaluro)	79,6	66,4	62,8
	II pakopa (magistrantūros)	20,4	33,6	37,2
Studijų kryptis (%)	Inžineriniai mokslai	20,6	26,0	22,3
	Socialiniai ir humanitariniai	53,3	51,9	52,7
	Gamtos mokslai	26,1	22,1	25,0

Lietuvos studentijos emigracinių nuostatų tyrimas 2003, 2008 ir 2017 m. vykdytas naudojant uždara anoniminį klausimyną, į kurį tiriamųjų buvo prašoma atsakyti raštu. Pasirinkti atsakymų variantai penkių pakopų Likerto skalėje nuo *visiškai sutinku* iki *visiškai nesutinku*. Tyrimui naudotas originalus emigracinių nuostatų klausimynas ir pateikti papildomi sociodemografiniai klausimai.

Emigracinių nuostatų klausimyną sudaro penkiolika klausimų, kurie faktorinės validacijos būdu ekstrahuoti į tris poskales, su išlyga pavadintas *racionaliuoju*, *kosmopolitiniu* ir *etnocentrišku* požiūriu į emigraciją. Bendroji faktorinio modelio paaiškinta sklaida – 56,5 %. Kosmopolitinis požiūris atspindi asmens polinkį į emigraciją (pvz., *dėl gero atlyginimo aš sutikčiau nelegaliai dirbti užsienyje; aš manau, kad daugelis žmonių naudojami atsivėrusiomis Europos Sąjungos sienomis ir bėga iš Lietuvos ir pan.*). Šios poskalės teiginiai aiškiai rodo emigracijos interesą ir iliustruoja žmogaus socialinę-ekonominę desperaciją. O etnocentrinėje poskalėje atvirksčiai – atskleidžiamas palankus požiūris į gyvenimą Lietuvoje (pvz., *jeigu kada nors tektų studijuoti arba padirbėti užsienyje, vis tiek norėčiau grįžti į Lietuvą; jeigu reiktų rinktis, kur labiausiai norėčiau nugyventi savo gyvenimą, tai nedvejodamas pasirinkčiau Lietuvą, o ne užsienio šalį*). Racionalųjį požiūrį turintis individas linkęs pasirinkti emigraciją tik suprasdamas jos naudą (pvz., *jei gerai įsikurčiau užsienyje, į Lietuvą negrįžčiau; palikčiau Lietuvą, jeigu užsienyje manęs lauktų įdomi veikla, mylimas žmogus ir pan.*). Pagrindiniai klausimyno psichometrinės kokybės rodikliai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Emigracinių nuostatų klausimyno psichometrinės kokybės charakteristikos

Klausimyno poskalės pavadinimas	Kosmopolitinis požiūris	Etnocentrinis požiūris	Racionalusis požiūris
Teiginių skaičius	8	5	2
Vidinės darnos rodiklis Kronbach α	0,77	0,76	
Vidutinė interkoreliacija tarp klausimų	0,33	0,45	
Minimali ir maksimali koreliacija	0,21–0,71	0,28–0,73	
Faktorinių svorių minimumas ir maksimumas	0,36–0,74	0,55–0,84	0,57–0,81

Kaip matyti iš 2 lentelės, emigracinių nuostatų poskalių psichometrinė kokybė yra pakankama, turint omenyje, kad šio tyrimo pagrindu individualūs diagnostiniai sprendimai nėra daromi, o tik operuojama grupiniais įverčiais. Galima konstatuoti, kad klausimynas yra tinkamas studentų populiacijai vertinti.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Emigracinių nuostatų raiška. Kiekvienas emigracinių nuostatų skalės teiginys ir kiekviena faktorinės analizės būdu sutankinta poskalė leidžia įvertinti tam tikrą emigracinių nuostatų matmenį. Apibendrinti 2003, 2008 ir 2017 m. tirtų asmenų pritarimo emigracinių nuostatų poskalėms reitingai pateikti 3, 4 ir 5 lentelėse. Tačiau tyrimo rezultatus prasminga nagrinėti ne tik apibendrintu (poskalių) lygmeniu, bet ir remiantis mažesniu ar didesniu pritarimu pavieniams teiginiams (jis reiškiamas procentais).

3 lentelė

2003 metų emigracinių nuostatų reitingas pagal poskales

Poskalių pavadinimai	Teiginių skaičius	Vidurkis	Stand. nuokrypis	Stand. paklaida	Minimalus pritarimas	Maksimalus pritarimas	Vidutinis pritarimas
	Vnt.	M	SD	SE	%	%	%
Racionalusis požiūris	2	3,05	0,88	0,03	69,4	81,1	75,2
Etnocentrinis požiūris	5	2,23	0,98	0,04	44,7	46,9	46,5
Kosmopolitinis požiūris	8	2,02	0,86	0,03	5,5	66,0	44,2

Apibendrinti poskalių duomenys (3 lentelė) rodo tokias tendencijas: akademinio jaunimo populiacijoje 2003 m. vyrauja racionalusis požiūris į emigraciją. Palyginus visos emigracinių nuostatų skalės teiginių pritarimo reitingus, matyti, kad smarkiai išsiskiria ir aukščiausias pritarimo reitingas būdingas šiam racionalų požiūrį atspindinčiam teiginiui: *aš norėčiau gyventi užsienyje, jei būčiau tikras, kad gausiu ten norimą išsimokslinimą ir darbą* (81,1 %). Kur kas mažiau tiriamųjų laikosi etnocentrinio ir kosmopolitinio požiūrio į emigraciją, atitinkamai 46,5 % ir 44,2 %. Pastarieji norėtų emigruoti bet kokiomis, net ir nelegaliomis, sąlygomis. Vis dėlto teiginiui *aš sutikčiau vykti užsidirbti į kitą šalį bet kokiomis sąlygomis, net rizikuodamas sveikata, o gal ir gyvybe* pritarė labai mažai – vos 5,5 % apklaustųjų.

Įdomu tai, kad 2003 m. ketinančių visam laikui palikti Lietuvą ir legaliai emigruoti asmenų buvo perpus mažiau negu norinčių išvykti uždariauti nelegaliai asmenų (atitinkamai apie 30 % ir šiek tiek daugiau nei 60 %). Tai, kad nelegaliai emigruoti dauguma sutiktų *dėl gero atlyginimo ar vardan geresnės savo ar savo vaikų ateities*, patvirtina, kad vienas iš svarbiausių lietuvių emigracijos motyvų 2003 m. buvo ekonominis.

4 lentelė

2008 metų emigracinių nuostatų reitingas pagal poskales

Poskalių pavadinimai	Teiginių skaičius	Vidurkis	Stand. nuokrypis	Stand. paklaida	Minimalus pritarimas	Maksimalus pritarimas	Vidutinis pritarimas
	Vnt.	M	SD	SE	%	%	%
Racionalusis požiūris	2	2,78	0,99	0,04	65,4	70,5	67,9
Etnocentrinis požiūris	5	2,49	0,96	0,04	49,4	61,3	54,7
Kosmopolitinis požiūris	8	1,83	0,73	0,03	6,9	87,9	39,4

Iš 4 lentelės matyti, kad 2008 metais daugiausia buvo pritarta racionalųjį požiūrį į emigraciją atspindintiems teiginiams, tačiau šios poskalės teiginių vidutinio pritarimo (procentais) atotrūkis nuo kitų dviejų poskalių pritarimo (procentais) nėra toks didelis kaip 2003 metais. Analizuojant pavienių teiginių duomenis, atskleista, kad daugiausia pritarimo iš visų emigracinių nuostatų skalės teiginių sulaukė teiginys *aš manau, kad daugelis žmonių džiaugiasi atsivėrusiomis Europos Sąjungos sienomis* (87,9 %). Kaip ir ankstesniame tyrime, pritariančiųjų teiginiui *aš sutikčiau vykti į kitą šalį bet kokiomis sąlygomis, net rizikuodamas sveikata, o gal ir gyvybe* yra mažai – vos 6,9 %. Vidutinio pritarimo (procentais) etnocentrinės poskalės teiginiams, skirtingai nuo 2003 m. duomenų, yra gerokai daugiau. Išvykti iš šalies visam laikui nenorėtų 61,3 % apklaustųjų (2003 m. buvo 50,7 %). Beveik pusė apklaustųjų (49,4 %) mano, kad jiems būtų sunku

išvykti iš Lietuvos ir užsienyje jie ilgai neišvertų. 53,2 % respondentų pritaria teiginiui *man sunku įsivaizduoti savo gyvenimą be Lietuvos*. Visi minėti 2008 m. duomenys atitinka Sipavičienės ir Stankūnienės (2011) pastebėjimą, kad maždaug šiuo laikotarpiu (apie 2005–2008 m.) jaunimas vis dažniau migruoja siekdamas mokslo užsienyje ir migraciją jau dažniau skatina galimybė rinktis, o ne būtinybė išvykti, kad išgyventum. Tai patvirtina ir Lietuvos statistikos departamento duomenys: išvykstančiųjų mokytiis (tokia išvykimo priežastis) skaičius akivaizdžiai augo (2001 m. tokių buvo 4, 2006 m. – 7, 2008 m. – 11 proc.) (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2008). Etnocentrinio požiūrio populiarėjimas ir kosmopolitinio požiūrio silpnėjimas 2008 m. (lyginant su 2003 m.), tikėtina, yra susiję su gana žemais emigracijos mastais: Lietuvos statistikos departamento duomenimis, tuomet iš Lietuvos išvyko 13 374 Lietuvos piliečiai (Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2008).

5 lentelė

2017 m. emigracinių nuostatų reitingas pagal poskales

Poskalių pavadinimai	Teiginių skaičius	Vidurkis	Stand. nuokrypis	Stand. paklaida	Minimalus pritarimas	Maksimalus pritarimas	Vidutinis pritarimas
	Vnt.	M	SD	SE	%	%	%
Racionalusis požiūris	2	2,89	0,94	0,05	70,7	74,8	72,8
Etnocentrinis požiūris	5	2,41	0,96	0,05	46,7	66,0	53,2
Kosmopolitinis požiūris	8	1,72	0,72	0,04	19,5	92,3	38,5

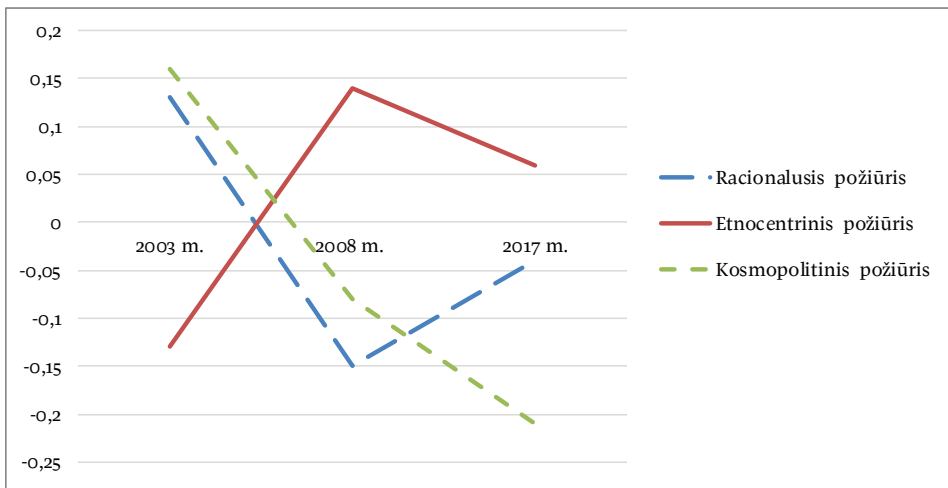
6 lentelė

Emigracinių nuostatų poskalių Kruskalo ir Walliso testo rangų vidurkiai (Mean Rank)

Poskalių pavadinimai	Tyrimo metai	Mean Rank	χ^2	p≤
Racionalusis požiūris	2003	826,3	22,63	0,001
	2008	707,3		
	2017	750,1		
Etnocentrinis požiūris	2003	708,6	23,37	0,001
	2008	828,7		
	2017	795,7		
Kosmopolitinis požiūris	2003	830,9	36,35	0,001
	2008	725,9		
	2017	666,0		

Kruscalo ir Walliso testas parodė, kad 2003, 2008 ir 2017 m. tyrimų visose trijose poskalėse emigracinės nuostatos statistiškai reikšmingai skiriasi (visais atvejais $p \leq 0,001$). Pirmojo tyrimo racionalaus požiūrio į emigraciją vidutinis rangas yra didžiausias (826,3), antrojo – mažiausias (707,3). Etnocentrinio požiūrio poskalėje yra priešingai: mažiausias rangas – pirmojo tyrimo (708,6), didžiausias – antrojo (828,7). Kosmopolitinio požiūrio poskalėje didžiausias rangas yra pirmojo tyrimo (830,9), mažiausias – trečiojo (666,0).

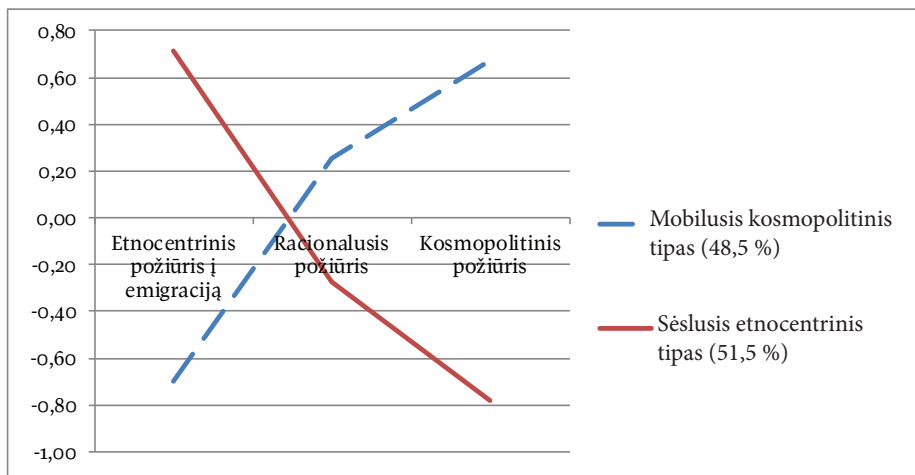
Siekiant vaizdžiau atskleisti visų trijų tyrimų studentų emigracinių nuostatų skirtumus, poskalės transformuotos į z skalę ir grafiniai duomenys pateikti 1 paveiksle. Paveiksle atsiskleidžia nors ir nedideli, bet statistiškai reikšmingi nuostatų pokyčiai ir jų tarpusavio santykiai studentų populiacijoje 2003, 2008 ir 2017 m.

1 pav. Studentų emigracinių nuostatų kaita 2003, 2008 ir 2017 metais

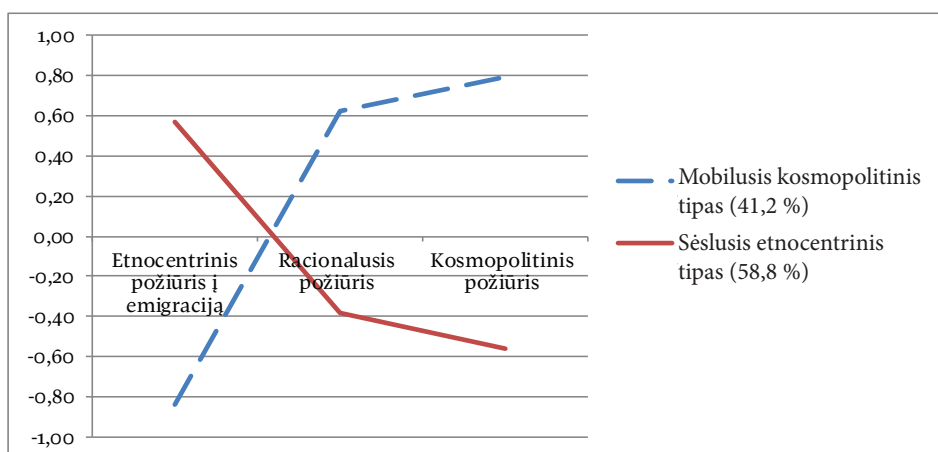
Iš 1 paveikslo matyti, kad bėgant laikui racionalusis požiūris silpo ir vėl augo, etnocentrinis, priešingai, – stiprėjo ir krito, o kosmopolitinis – nuosekliai mažėjo.

Emigracinių nuostatų tipologija. Taikant klasterinę analizę (*K-Mean Cluster Analysis*), siekta nustatyti 2003 m. tirtos imties statistinius tipus pagal etnocentrinės, racionaliąsias ir kosmopolitines emigracines nuostatas ir jų santykinį paplitimą studijuojančio jaunimo populiacijoje. Atliekant klasterizaciją naudoti emigracinių nuostatų poskalių įverčiai buvo transformuoti į z skalę. Remiantis z skalės įverčiais ir taikant K vidurkių metodą, buvo sukurtas dviejų klasterių modelis, kuris leido išskirti labai kontrastingus ir nesunkiai logiškai interpretuojamus statistinių tipų profilius (2 pav.).

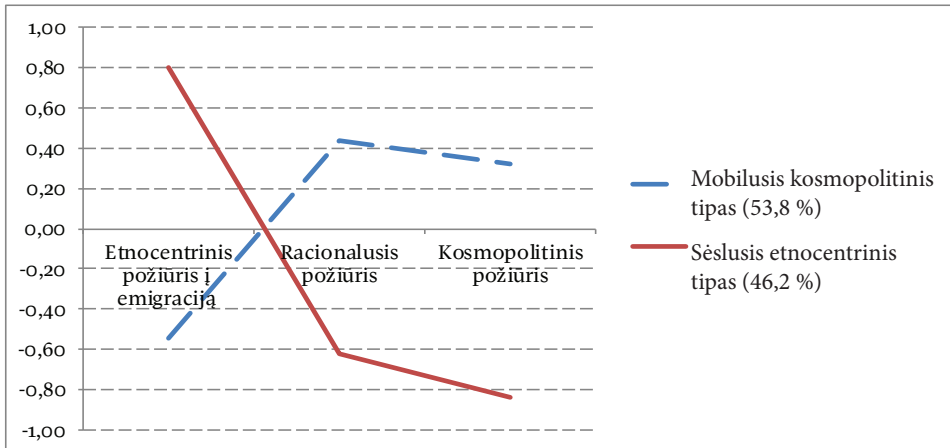
2 pav. 2003 metų studentų statistiniai tipai pagal etnocentrinį, racionalųjį ir kosmopolitinį požiūrį į emigraciją

Šiame modelyje išryškėjo dvi panašaus dydžio (pirmosios grupės $N = 331$, antrosios grupės $N = 351$), bet skirtingo požiūrio į emigraciją studentų grupės. Pirmąją galima būtų vadinti *mobiliojo kosmopolitinio tipo* grupe. Ši grupė pasižymi silpnai išreikštu etnocentrinium, bet stipriai išreikštu kosmopolitiniu ir racionaliu požiūriu į emigraciją. Šiai grupei priklausantys asmenys yra socialiai adaptyvūs, gyvenimą vertinantys labiau ekonominiais, o ne dvasiniais kriterijais. Antrosios grupės asmenys, su išlyga pavadinti *sėsliais etnocentristais*, priešingai negu pirmosios, aiškiai laikosi etnocentrinio ir racionaliojo požiūrio į emigraciją ir pasižymi silpnai išreikštu kosmopolitiniu požiūriu. Kaip matyti, abiejų grupių asmenys gana racionaliai vertina emigracijos teikiamas galimybes.

3 pav. 2008 metų studentų statistiniai tipai pagal etnocentrinį, racionalųjį ir kosmopolitinį požiūrį į emigraciją

Akademinio jaunimo statistiniai tipai pagal minėtus tris matmenis nustatyti ir 2008 metais. Tipai parodyti 3 paveiksle. Kaip ir ankstesniame tyrime, taikytas dviejų klasterių modelis. Išskirti tokie patys studentų tipai, nors grupės yra mažiau proporcingos nei 2003 metais. Sėsliajam etnocentriniam tipui priskirtų respondentų padaugėjo (N = 286), o mobilijam kosmopolitiniam – sumažėjo (N = 200).

4 pav. 2017 metų studentų statistiniai tipai pagal etnocentrinį, racionalųjį ir kosmopolitinį požiūrį į emigraciją

Trečiajame 2017 m. tyrime nustatytas toks pats modelis kaip ir ankstesniais metais. Kaip matyti iš 4 paveikslo, grupės pagal savo turinį išliko nepakitusios, tik sėsliajam etnocentriniam tipui priskirtų respondentų buvo 207, o mobilijam kosmopolitiniam – 177. Lyginant statistiniams tipams priskirtinų asmenų procentines išraiškas, matyti, kad 2003 metais sėsliajam etnocentriniam tipui priklausė 51,5 %, mobilijam kosmopolitiniam – 48,5 % tiriamųjų, 2008 metais statistinių tipų paplitimas buvo atitinkamai 58,8 % ir 41,2 %, o 2017 metais santykis pasikeitė – 53,8 % tiriamųjų priklausė mobilijam kosmopolitiniam ir 46,2 % – sėsliajam etnocentriniam tipui.

Emigracinių nuostatų sąsajos su tiriamųjų sociodemografiniais bruožais. Tyrime keliamas klausimas, kaip įvairūs socialiniai-demografiniai veiksniai paveikia studijuojančio jaunimo emigracines nuostatas. Kintamųjų sąsajos nustatytos taikant neparametrinius Manno ir Whitney U rangų sumų kriterijus dviem nepriklausomoms imtims ir Kruskalo ir Walliso kriterijus trimis ir daugiau negu trimis nepriklausomoms imtims palyginti.

7 lentelė

Sociodemografinių kintamųjų sąsajos su emigracinėmis nuostatomis (2003, 2008, 2017 m.) pagal Manno ir Whitney, Kruskalo ir Walliso dvipusį modelį, $p \leq 0,05$

	Lytis	Amžius (4 grupės)	Ekonominis statusas	Aukštosios mokyklos tipas	Studijų pakopa (bak. ar mag.)	Studijų kryptis	Tėvų išsimokslinimas
	1	2	3	4	5	6	7
Racionalusis požiūris	2008****			2008*		2008*	
				2017**		2017*	
Etnocentrinis požiūris	2003****		2003*		2003**		2003*
				2008*		2008***	
Kosmopolitinis požiūris	2003****			2003**		2003**	
				2008****		2008****	
	2017*			2017*			

Žymėjimas:

* – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$; **** – $p \leq 0,0001$

Kaip matyti iš 7 lentelės, labiausiai demografinių kintamųjų paveiktas yra kosmopolitinis požiūris į emigraciją, mažiausiai – racionalusis. Gauti duomenys atskleidžia, kad demografinių rodiklių sąsajos nėra sistemingai pasikartojančios visuose trijuose tyrimuose, išskyrus aukštosios mokyklos tipo ir kosmopolitinio požiūrio sąsają.

Palyginus vyrų ir moterų emigracines nuostatas nustatyta, kad 2008 m. moterų racionaliosios nuostatos (Mean Rank = 259,7) buvo išreikštos labiau negu vyrų (Mean Rank = 214,0). Tokių lyčių skirtumą pastebėjo ir kai kurie užsienio autoriai (pvz., Lowe, Chen, 2016). Kitų autorių atlikti emigracinių nuostatų tyrimai atskleidžia prieštaringus rezultatus lyčių atžvilgiu, arba išvis nurodoma, jog lyčių skirtumų nėra fiksuojama (Kazlauskienė, 2006; Aidis, Krupickaitė ir kt., 2005).

Lyginant tiriamuosius pagal amžiaus kriterijų, galima pastebėti bendrą tendenciją: didėjant amžiui, didėja studentų prierašumas savo šaliai. Suskirsčius tiriamuosius į keturias amžiaus grupes (1 lentelė), nustatyta, kad labiausiai nori emigruoti asmenys nuo 18 iki 19 metų, mažiausiai – vyriausi tiriamieji, nuo 24 iki 29 metų. 2003 m. tyrime jauniausių tiriamųjų grupėje vyravo kosmopolitinis požiūris (Mean Rank = 347,8), o vyriausių grupėje šios nuostatos buvo išreikštos silpniausiai (Mean Rank = 254,9). Tai pasikartoję ir 2017 m.: jauniausių tiriamųjų Mean Rank = 231,3, o vyriausių Mean Rank = 154,3. 2003 m. nustatyta, kad etnocentrinis požiūris būdingiausias vyriausiems studentams (Mean Rank = 353,3), o mažiausiai būdingas – jauniausiems (Mean Rank = 265,4). Beje, panašias išvadas daro ir kiti tyrėjai, empiriniais rezultatais patvirtindami bendrą

tendenciją, kad emigruoti labiau linkę jaunesni asmenys (Lowe, Chen, 2016; Vozmitel, Yakovleva, 2015; Zaiceva, Zimmermann, 2008; Aidis, Krupickaitė ir kt., 2005 ir kt.). Vienas iš paaiškinimų, kodėl taip yra, galėtų būti siejamas su vyresnio amžiaus asmenims būdingu pastovumo siekiu ir su jaunesniems žmonėms būdinga greitesne adaptacija.

Pirmame, t. y. 2003 m., tyrime išryškėjo tendencija, kad kuo asmuo pozityviau vertina savo šeimos ekonominę padėtį, tuo silpnesnės jo etnocentrinės nuostatos (Mean Rank = 362,0), ir priešingai – kuo prasčiau vertina šeimos ekonominę būklę, tuo labiau atsiskleidžia šios pažiūros (Mean Rank = 308,6). Vėlesni du tyrimai šeimos finansinės padėties ir studentų emigracinių ketinimų priklausomybės neparodė. Visuose trijuose tyrimuose atsiskleidė, kad kolegijų studentai (2003 m. Mean Rank = 372,3; 2008 m. Mean Rank = 263,6; 2017 m. Mean Rank = 199,2) yra kosmopolitiškesni nei universitetų studentai (2003 m. Mean Rank = 304,8; 2008 m. Mean Rank = 213,5; 2017 m. Mean Rank = 167,2). 2008 m. pavyko nustatyti, kad universitetų studentai yra labiau etnocentriški (Mean Rank = 266,8) nei kolegijose besimokantys jaunuoliai (Mean Rank = 236,7). Šie duomenys nepagrindžia nuomonės, kad palankesnės emigracijai nuostatos būdingos aukštesnio išsilavinimo siekiantiems žmonėms. Būtent tokius rezultatus fiksuoja kai kurie autoriai (van Dalen, Henkens, 2009; George, Shyamsundar, 2007 ir kt.).

Pagal studijų pakopas išnagrinėti 2003 m. tyrimo duomenys rodo, kad bakalaurlantai (Mean Rank = 292,2) labiau pritaria kosmopolitiniam požiūriui į emigraciją negu magistrantai (Mean Rank = 198,9), o pastarieji (Mean Rank = 310,9) atitinkamai labiau laikosi etnocentrinio požiūrio į emigraciją negu pirmosios studijų pakopos studentai (Mean Rank = 263,9). Tikėtina, kad tokiems rezultatams galėjo turėti įtakos ir amžiaus faktorius: kaip buvo minėta, jaunesnio amžiaus respondentai labiau pritaria kosmopolitiniam požiūriui, vyresni – labiau etnocentriniam. 2017 m. tyrimo duomenys atskleidė, kad magistrantai labiau laikosi racionalaus požiūrio į emigraciją (Mean Rank = 198,3) negu bakalaurlantai (Mean Rank = 165,9).

7 lentelėje matyti 2003 ir 2008 m. tyrimų etnocentrinio ir kosmopolitinio požiūrio į emigraciją sąsajos su studijų kryptimi. Įdomu tai, kad 2003 m. tyrime stipriausiai išreikštas kosmopolitizmas inžinerinius mokslus studijuojančių asmenų grupėje (Mean Rank = 309,7), o mažiausiai išreikštas – gamtos mokslų studentų grupėje (Mean Rank = 216,7); etnocentrizmas labiausiai išreikštas gamtos mokslų atstovų grupėje (Mean Rank = 316,3), o mažiausiai išreikštas – inžinerinių mokslų (Mean Rank = 242,5) asmenų grupėje. 2008 m. tyrime gamtos mokslai liko toje pačioje pozicijoje, o inžinerinių mokslų kryptį pakeitė socialinių ir humanitarinių mokslų kryptis: nustatyta, kad kosmopolitiškam požiūriui labiausiai pritaria socialinių ir humanitarinių mokslų atstovai (Mean Rank = 278,0), o mažiausiai pritaria gamtos mokslų atstovai (Mean Rank = 208,8). Užtat labiausiai etnocentrinės pozicijos laikosi gamtos mokslus studijuojantys (Mean Rank = 265,4), mažiausiai – socialinius ir humanitarinius (Mean Rank = 216,5) mokslus studijuojantys jaunuoliai. Tokią kaitą nėra lengva paaiškinti; reikėtų papildomų tyrimų, kurie padėtų nustatyti jos priežastis.

Nustatyta, kad 2008 ir 2017 m. tyrimų emigracinės nuostatos susijusios ir su tiriamųjų tėvų išsimokslinimo lygiu. Labiausiai etnocentrinės nuostatos išryškėjo tarp studentų, kurių abu tėvai buvo baigę vidurines ar specialiąsias vidurines mokyklas (2008 m. tyrime Mean Rank = 259,8, o 2017 m. tyrime Mean Rank = 278,8), o mažiausiai jos išryškėjo tarp tų, kurių abu tėvai nebuvo baigę net vidurinio mokslo (2008 m. tyrime Mean Rank = 203,4, o 2017 m. tyrime Mean Rank = 157,4).

Dviejų kintamųjų – kilmės (abu tėvai lietuviai arba vienas iš tėvų lietuvis) ir vietovės, kurioje asmuo gimė ir augo (1 lentelė), – sąsajų su emigracinėmis nuostatomis atrasti nepavyko nė viename iš trijų tyrimų. Kaip pastebi tyrėjai, didesnę įtaką turi ne gimtosios vietovės dydis, o nuolatinės gyvenamosios vietovės dydis: miestų gyventojai labiau linkę emigruoti nei mažesnių vietovių gyventojai. Tai gali būti sietina su didesniu nei kaimo vietovėse informacijos apie migraciją prieinamumu (pvz., tokį požiūrį palaiko Lowe, Chenas, 2016).

Išvados

Atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad pirmo, antro ir trečio tyrimų emigracinės nuostatos reikšmingai skiriasi. Akademinio jaunimo populiacijoje 2003, 2008 ir 2017 m. metais vyravo racionalusis požiūris į emigraciją, atspindintis pozityvų individo požiūrį į emigraciją, aiškiai suprantant vienokią ar kitokią jos teikiamą naudą. Minėtu laikotarpiu racionalusis požiūris į emigraciją silpo ir vėl augo. Visų trijų tyrimų metu mažiausiai populiarus buvo kosmopolitinis požiūris, rodantis ryškų emigracijos bet kokia kaina interesą ir žmogaus socialinę-ekonominę desperaciją. Šis požiūris į emigraciją, nors ir nesmarkiai, minėtu laikotarpiu nuosekliai silpnėjo. Etnocentrinis požiūris 2003–2017 m. laikotarpiu iš pradžių stiprėjo, o vėliau silpnėjo.

Klasterinė duomenų analizė atskleidė labai kontrastingus ir nesunkiai logiškai paaiškinamus statistinių tipų profilius. Trijų matavimų tyrime atsiskleidė studentų statistiniai tipai pagal emigracinių nuostatų poskales, jų paplitimas kiekvienu tirtu laikotarpiu. Atlikus 2003, 2008 ir 2017 m. nuostatų analizę, gauti tokie patys, tačiau kiek kitaip pasiskirstę studentų statistiniai tipai – mobilusis kosmopolitinis ir sėslusis etnocentrinis. Mobiliojo kosmopolitinio tipo tiriamiesiems būdingas silpnai išreikštas etnocentrinis, bet stipriai išreikštas kosmopolitinis ir racionalusis požiūris į emigraciją. Tiriamieji, su išlyga pavadinti sėsliais etnocentristais, aiškiai laikosi etnocentrinio ir racionaliojo, bet netvirtai – kosmopolitinio požiūrio į emigraciją.

Nustatyta, kad socialiniai ir demografiniai rodikliai labiausiai susiję su kosmopolitinėmis, mažiausiai – racionaliosiomis studentų nuostatomis, tačiau demografinių veiksnių poveikis nėra sistemingas. Lyties ir ekonominio statuso veiksniai buvo mažiausiai svarbūs, o aukštosios mokyklos tipo ir studijų krypties veiksnių statistinis reikšmingumas buvo didžiausias.

Literatūra

- Aidis, R., Krupickaitė, D. (2009). *Kaip neiššvaistyti protų: Lietuvos studentų nuostatos emigruoti*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Aidis, R., Krupickaitė, D., Blinstrubaitė, L. (2005). The Loss of Intellectual Potential: Migration tendencies amongst students in Lithuania. *Geografija*, 41 (2), 33–40.
- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behavior*. New York.
- Ambrozaitienė, D. (2009). Migracijos tendencijos. Imigracijos srautai Lietuvoje. Statistikos departamentas prie LRV. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/> (žiūrėta 2015 04).
- Antinienė, D., Merkys, G. (2006). Lietuvos studentijos emigracinių nuostatų raiškos ypatumai: masinės apklausos rezultatai. *III pasaulio lietuvių psichologų konferencija*, 11–18.
- Boreikaitė, V. (2011). Jaunimo edukacinė emigracija: mokinių, tėvų ir mokytojų vertinimas (Švenčionių Z. Žemaičio gimnazijos atvejis). Prieiga per internetą: <http://gs.elaba.lt/object/elaba:2093817/> (žiūrėta 2017 03 06).
- Borozan, D., Barkovic Bojanic, I. (2015). Migration Motives of University Students: An Empirical Research. *International migration*, 53 (1), 66–82. doi: 10.1111/imig.12016.
- van Dalen, H. P., Henkens, K. (2008). *Emigration Intentions: Mere Words or True Plans? Explaining International Migration Intentions and Behavior*. Discussion Paper, 2008-60.
- van Dalen, H. P., Henkens, K. (2009). *Invisible Barriers in International Labour Migration: The Case of The Netherlands*. Discussion Paper , 2009-16.
- George, B. P., Shyamsundar, A. (2007). The Factors that Affect Indian Migrants' Decision to Stay in or Counter Migrate from the United States: A Study with Special Reference to the Role of Tourism Related Imagery as a Determinant. *Journal of Identity and Migration Studies*, 1 (2), 99–123.
- Groenewold, G., de Bruijn, B., Bilsborrow, R. (2006). *Migration of the Health Belief Model (HBM): Effects of Psychosocial and Migrant Network Characteristics on Emigration Intentions in Five Countries in West Africa and the Mediterranean Region*. Population Association of America, 2006. Annual Meeting March 30–April 1, Los Angeles.
- de Groot, C., Manting, D., Mulder, C. H. (2007, June). *Intentions to Move and Actual Moving Behaviour in the Netherlands*. Paper presented at ENHR Conference, Rotterdam. Prieiga per internetą: http://www.enhr2007rotterdam.nl/documents/W02_paper_Groot_Manting_Mulder.pdf (žiūrėta 2017 01 12).
- Jasilionis, D., Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A., Stumbrys, D. (2015). Lietuvos demografinių procesų diferenciacija. Prieiga per internetą: http://demdiff.lt/wp-content/uploads/2015/10/maketas_leidyklai_pataisytas.pdf (žiūrėta 2018 08 21).
- Juozeliūnienė, I., Tureikytė, D., Žilinskienė, L., Butėnaitė, R., Novikas, S. (2014). Emigrantai: „atstumtieji“ ar nauji socialiniai veikėjai? *Filosofija. Sociologija*, 25(4), 254–262.
- Kazlauskienė, A. (2006). *Protų nutekėjimo priežastys ir tendencijos: Lietuvos atvejis*. Daktaro disertacija. Kauno technologijos universitetas.

- Khoo, S. E., Hugo, G., McDonald, P. (2008). Which Skilled Temporary Migrants Become Permanent Residents and Why? *International Migration Review*, 42 (1), 193–226.
- Krukauskienė, E. (2005). Besimokančio jaunimo emigracinės nuostatos: identitetai, laikmečio kultūra. *Akademinis jaunimas permainų metais. Ekonominės ir socialinės politikos studijos*, 1, 196–213.
- Kumpikaite-Valiuniene, V., Glinska, E., Aslan, I., Mihi Ramirez, A. (2016). Students' Attitude to Job Performance: Intercultural Study. *Inžinerinė ekonomika / Engineering Economics*, 27 (2), 195–204.
- Kvedaraite, N., Baksys, D., Repeckiene, A., Glinskiene, R. (2015). Research of Experience of Emigration for Employment and Education Purposes of Students. *Engineering Economics*, 26 (1), 196–203.
- Laurušaitė, L. (2016). Užburtas ratas ar vilties diaspora? XXI a. lietuvių ir latvių (e)migracijos procesų palyginimas. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1 (21), 85–95.
- Lydeka, Z., Bradauskas, V. (2015). Emigraciją sąlygojančių veiksnių vertinimas Baltijos valstybėse. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 9 (1), 41–59. doi.org/10.7220/AESR.2335.8742.2015.9.1.3.
- Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2008 (2008). Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius.
- Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2017 (2018). Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius.
- Lietuvos statistikos departamentas, 2018. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/5526674/Nat_gyv_kaita_apsk_ir_sav_2018_liepa.xlsx.
- Lietuvos statistikos metraštis 2014 (2014). Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius.
- Lowe, M., Chen, D.-R. (2016). Factors influencing the migration of West African health professionals. *Pan african medical journal*, 24, Article Number: 237.
- Markšaitytė, R. (2010). *Psichologinių ir socialinių charakteristikų svarba lietuvių emigraciniams ketinimams bei emigravimui*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Merkys, G., Baršauskienė, V., Antinienė, D. (2006). Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 3 (62), 36–42.
- Naulickaitė, I., Melnikas, B. (2016). Emigracija ir globalizacijos procesai: iššūkiai, šiuolaikinės tendencijos, problemos, sprendimai. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 8 (2), 230–241.
- Pakėnaitė, A. (2015). Emigranto paveikslas piliečių žurnalistikoje. *Žurnalistikos tyrimai. Mokslo darbų žurnalas (Komunikacija ir informacija)*, 9, 974.
- Pukenis, R. (2007). Demografijos krizė ir Lietuvos likimas. *Logos*, 53, 76–88.
- Rakauskienė, O. G., Ranceva, O. (2014). Youth Unemployment and Emigration Trends. *Intelektinė ekonomika / Intellectual economics*, 8, 1 (19), 165–177.
- Ramanauskaitė, E., Vaišnys, J. R., Kairaitytė, A., Buivydas, A. (2013). *Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Ryazantsev, S., Pis'mennaya, E., Luk'yanets, A., Sivoplyasova, S., Khramova, M. N. (2018). Modern emigration from russia and formation of russian-speaking communities abroad. *Mirovaya*

ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya, 62 (6), 93–107. doi: 10.20542/0131-2227-2018-62-6-93-107.

- Rudžinskienė, R., Paulauskaitė, L. (2014). Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. *STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 8, 62–78.
- Siniavskaitė, E., Andriušaitienė, D. (2015). Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. *Technika*, 7 (2), 210–220.
- Sipavičienė, A., Stankūnienė, V. (2011). Lietuvos gyventojų (e)migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos. *Filosofija. Sociologija*, 22 (4), 323–333.
- Skačkauskaitė, A. (2007). Tarptautinė lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių vertinimas. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 3, 51–60.
- Smilga, E., Laurinavičius, A., Laurinavičius, A. (2017). Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. *Viešasis administravimas*, 1/2, 22–33.
- Stanaitis, S., Stanaitis, A. (2014). Lietuvos miestų ir jų gyventojų skaičiaus bei jų struktūros kaita nepriklausomybės metais. *Tiltai*, 3, 69–82.
- Swierczynska, K., Kliber, A. (2018). African emigration to Europe: social cohesion and inequality nexus. *Economics & sociology*, 11 (1), 188–204.
- Šimanskienė, L., Paužuolienė, J. (2013). Emigracija Lietuvoje: priežastys ir padariniai. *Regional formation and development studies*, 1 (9), 146–156.
- Tartakovsky, E., Patrakov, E., Nikulina, M. (2017). Factors affecting emigration intentions in the diaspora population: The case of Russian Jews. *International journal of intercultural relations*, 59, 53–67.
- Tiškutė, A., Sondaitė, J. (2011). Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas / Social work*, 10 (2), 365–376.
- Vozmitel, A. A., Yakovleva, M. N. (2015). Attitude to emigration in contemporary Russian province. *Sotsiologicheskie issledovaniya*, 11, 57–67.
- Zaiceva, A., Zimmermann, K. F. (2008). Scale, Diversity and Determinants of Labour Migration in Europe. *Oxford Review of Economic Policy*, 24 (3), 428–452.

Lithuanian Students' Attitudes Towards Emigration: Structure and Shift During 2003–2017

Dalia Antinienė¹, Rosita Lekavičienė²

¹ Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Visuomenės sveikatos fakultetas, Sveikatos psichologijos katedra, Tilžės g. 18, LT-47181 Kaunas, Lietuva, dalia.antiniene@lsmuni.lt

² Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Skaitmeninės kultūros, komunikacijos ir medijų mokslo grupė, A. Mickevičiaus g. 37, LT-44240 Kaunas, Lietuva, rosita.lekaviciene@ktu.lt

Summary

Problem of emigration of young citizens of Lithuania who pursue higher education is analyzed in the present article. The aim is to reveal attitudes of academic young people and their intentions to leave the country as well as approach to the emigration and changes of the said approach in 2003, 2007, and 2017.

Students from various Lithuanian universities and colleges who in the questionnaire indicated as being Lithuanians participated in the study. Attitude towards emigration study was performed using a closed type, anonymous questionnaire of fifteen items, which has been developed by the authors of the present article. Using factor validation statements that reflect attitudes were extracted into three subscales that were conditionally labeled as Rational, Cosmopolitan, and Ethnocentric attitude towards emigration.

The performed quantitative analysis results have revealed that assessments of emigration attitudes in the first, the second, and the third study differ significantly. It has been established that rational attitude was weakening and later strengthening, the ethnocentric attitude, conversely, was strengthening and later weakening while the cosmopolitan attitude was continuously weakening.

Student statistical types by the emigration attitude subscales and their spread in each study have been revealed. After having performed three measurements, the same, but slightly differently spread student statistical types have been determined – mobile cosmopolitan and settled ethnocentric.

It has been determined that demographic indexes affect student cosmopolitan attitudes the most and rational attitudes the least, but effect of demographic factors is not systemic.

Keywords: *emigration, rational attitude, cosmopolitan attitude, ethnocentric attitude, sociodemographical factors, students.*

Gauta 2018 11 06/ Received 06 11 2018
Priimta 2018 12 04 / Accepted 04 12 2018